

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-688-1-41>

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND INTELLECTUAL PROPERTY: ADMINISTRATIVE AND LEGAL ASPECT

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Zvonenko Ya. O. Звоненко Я. О.
Master of Laws магістр права

Можливості та перспективи застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) привертають дедалі більшу увагу представників наукової спільноти. У межах сучасних досліджень розглядаються різноманітні аспекти функціонування ШІ, зокрема напрями його практичного використання, вплив на суспільні процеси.

Паралельно з поширенням ШІ посилюється наукова та суспільна дискусія щодо етичних наслідків його використання. Особливе занепокоєння викликають питання забезпечення права на приватність, ризики виникнення упередженості в роботі автоматизованих систем, недостатня прозорість алгоритмів, феномен так званих «галюцинацій ШІ», а також проблема визначення відповідальності за наслідки використання таких технологій. У науковому середовищі регулярно порушується питання про те, яким чином забезпечити законність, безпечність та етичність функціонування систем штучного інтелекту. Однією з найбільш чутливих у цьому контексті є проблематика інтелектуальної власності.

Правове регулювання не встигає належним чином реагувати на стрімке поширення та розвиток технологій штучного інтелекту. Як зазначають К.С. Токарева та Н.О. Савліва, «правове регулювання штучного інтелекту, незважаючи на наявність певних стандартів, є недосконалим, оскільки знаходиться на етапі становлення навіть у розвинених країнах світу. Однак відсутність нормативної бази не зупиняє появу та розвиток численних розробок у сфері застосування штучного інтелекту» [1, с. 148].

Відповідно до ст. 418 Цивільного кодексу України, право інтелектуальної власності являє собою «право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності». Зазначена норма також передбачає існування двох основних груп прав, а саме особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності. Такий підхід відображає

традиційне розуміння інтелектуальної власності як правового механізму охорони результатів інтелектуальної та творчої діяльності [2].

Професор О.В. Васильєв характеризує інтелектуальну власність як «права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності» [3]. О.П. Світличний, своєю чергою, розглядає інтелектуальну власність як категорію, що охоплює результати духовної та науково-технічної творчості [4, с. 10].

Аналіз наведених підходів дає підстави стверджувати, що вони переважно сформовані в межах української правової та економічної доктрини й відображають особливості національного розуміння інтелектуальної власності. У зв'язку з цим доцільним є звернення до зарубіжних наукових джерел, що дає змогу сформулювати ширше уявлення про зміст цієї правової категорії.

Зокрема, Стенфордська енциклопедія філософії розглядає інтелектуальну власність як нематеріальний вид власності, що виникає внаслідок оригінальної інтелектуальної діяльності [5]. Водночас у матеріалах Всесвітньої організації інтелектуальної власності зазначається, що поняття інтелектуальної власності охоплює результати розумової діяльності, серед яких винаходи, літературні та художні твори, різноманітні символи, назви й зображення, що використовуються у сфері торгівлі. При цьому традиційно виділяють дві основні категорії інтелектуальної власності: промислову власність та авторське право [6].

Таким чином, право інтелектуальної власності пов'язується передусім із результатами інтелектуальної та творчої діяльності, а також з іншими об'єктами, правовий режим яких визначається законодавством. До відповідної категорії можуть належати твори науки, літератури й мистецтва, результати науково-технічної діяльності, засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг та інші об'єкти, яким надано правову охорону. Суб'єкти інтелектуальної власності отримують можливість реалізовувати особисті немайнові та майнові права щодо відповідних об'єктів у межах, установлених нормативно-правовими актами.

Проблематика інтелектуальної власності, водночас, набуває особливої актуальності у зв'язку з активним розвитком і поширенням технологій штучного інтелекту та використання у різних сферах людської діяльності зумовлює появу нових результатів, правовий статус яких не завжди може бути однозначно визначений на основі традиційних правових конструкцій. Зокрема, застосування ШІ може безпосередньо впливати на сферу патентного права, актуалізуючи питання щодо

можливості правової охорони винаходів, корисних моделей та промислових зразків, створених із використанням таких технологій.

У теорії права інтелектуальної власності можна виокремити два базові підходи до визначення природи творчих результатів та обґрунтування необхідності їх правової охорони. Перший підхід пов'язаний із персоналістичною концепцією авторства. Відповідно до неї твір, винахід чи інший творчий результат розглядається насамперед як продукт індивідуальної діяльності конкретної особи, у якому відображаються її інтелектуальні можливості, творча індивідуальність та особистий внесок. Такий підхід акцентує увагу саме на людському характері творчого процесу та нерозривному зв'язку його результату з автором [7].

Другий підхід передбачає ширше розуміння процесу створення наукових, технічних і художніх результатів. У його основі лежить ідея про те, що творчий результат формується під впливом сукупності соціальних, культурних, технологічних та економічних факторів. Відповідно, його не завжди можна пояснити виключно через концепцію індивідуального творчого генія. Творчість у такому випадку розглядається як складний соціально обумовлений процес, на який впливають накопичені знання, історичний та культурний контекст, досягнення науки й техніки, а також сучасні технологічні можливості. Саме останній аспект набуває особливого значення в умовах стрімкого розвитку штучного інтелекту, оскільки його використання поступово змінює традиційне уявлення про роль людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності [8, с. 44].

Отже, стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту та їх активне використання у творчій, науковій, виробничій та інших сферах зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення адміністративно-правових механізмів охорони прав інтелектуальної власності. Особливого значення набуває визначення правового статусу результатів інтелектуальної діяльності, створених із використанням ШІ, а також встановлення ролі людини у процесі їх створення. Відсутність достатньо чітких правових підходів породжує питання щодо авторства, належності майнових прав, патентної охорони та відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим адміністративно-правове регулювання має забезпечувати баланс між стимулюванням інноваційного розвитку та належним захистом прав і законних інтересів суб'єктів інтелектуальної власності. Перспективним напрямом є формування ефективних механізмів адміністративно-правового регулювання, контролю та захисту прав у сфері використання ШІ з урахуванням технологічних, правових та етичних викликів його подальшого розвитку.

Література:

1. Токарева К. С., Савліва Н. О. Особливості правового регулювання штучного інтелекту в Україні. *Юридичний вісник*. 2021. № 3(60). С. 148
2. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 № 435 Верховна Рада України : офіц. вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515#Text>
3. Васильєв О. В. Інтелектуальна власність: визначення, структура та роль у сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 6. С. 53
4. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності : підручник. Київ : НУБІП України, 2016. 355 с.
5. Intellectual Property Stanford Encyclopedia of Philosophy URL: <https://plato.stanford.edu/entries/intellectual-property/>
6. WIPO URL: https://www.wipo.int/portal/en/index.html?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=Search%3A+WIPO+Brand&gad_source=1&gad_campaignid=23954345690&gbraid=0AAAABA-DTJ8sfzSDMeERFP46ucf3GSxv&gclid=Cj0KCQjw4orUBhCjARIsAibF3qz4M3KAd1G7BUN6k6dxHNGwGRRx9PTHzz8qT6MWPcIRgAcv2RSxmeCaAm6xEALw_wcB
7. Костючков С. К. Феномен штучного інтелекту в горизонтіх біофілософського знання. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2023 № 42. С. 64-69
8. Уткіна М. С. Можливість віднесення творів, створених штучним інтелектом, до об'єктів інтелектуальної власності. *Правові горизонти*. 2022. Вип. 17(30). С. 42-46